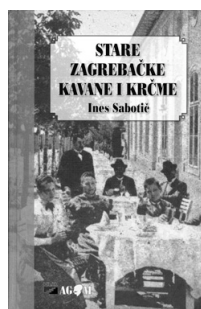

zaboravu: s jedne strane pravo na i potrebu za zaboravom (prema kršćanskoj ideji oprosta) te s druge nužnosti i nemogućnostima nezaboravljanja. Novim "pirandelizmom", kako Weinrich naziva motive i likove kojima sjećanje onemogućava promjene identiteta i novi život, autor započinje prikaz panorame književnih likova između dvaju svjetskih ratova, koji u amneziji izlaze iz ratnih strahota (likovi Jeana Giraudoux i Jana Anouilha), u kojima i zaborav ima funkciju novoga početka. Nadalje, daje pregled književnih ostvarenja kojima su teme ratne strahote unazad nekoliko stoljeća te njihove pojedinačne i kolektivne amnezije i amnestije, kazne i/ili oproste. Nezastariva obveza sjećanja pojedinaca i naraštaja ideja je kojom se bavi na primjeru svjedočanstava (više ili manje fikcionalnih) Židova progonjenih za vrijeme Drugoga svjetskoga rata, kojemu je zaborav nedopustiv (Elie Wiesel, Primo Levi, Jorge Semprún, Saul Bellow, Thomas Bernhard).

Studija završava poglavljem "Pohranjeno znači zaboravljeno", u kojem autor govori o potrebi i uvjetima pod kojima današnja preinformirana civilizacija, a posebice hiperproduktivna znanost, briše, baca u smeće, žudi za zaboravljanjem, "oslobođenjem".

Jelena MARKOVIĆ

Ines Sabotič, Stare zagrebačke kavane i krčme, S kraja 19. i početka 20. stoljeća, s francuskog prevela Vesna Lisičić, AGM, Zagreb 2007., 233 str. (Biblioteka Povjesnice)

Knjiga *Stare zagrebačke kavane...* autorice Ines Sabotič nastala je prema doktoratu iz područja povijesti, koji je obranila 2002. godine na sveučilištu Paris i Panthéon-Sorbonne u Francuskoj pod naslovom *Les cafés de Zagreb de 1884. à 1914: sociabilités, normes et identités*. Ines Sabotič je zaposlena u Institutu za društvena istraživanja Ivo Pilar, a područje njezina znanstvenog interesa su urbana i kulturna povijest Zagreba.

Ugostiteljski objekti kao povijesni predmeti proučavanja ulaze u višeslojno povijesno tkivo te u drukčijem svjetlu otkrivaju povijest države i grada kojemu pripadaju. Ines Sabotič je pokušala prikazati stvarnost kavane i krčme na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće u Zagrebu, promatrajući i analizirajući povijest svakodnevnice iznutra, "otvarajući" vrata pojedinih kavana i opisujući glavne aktere i razine društvenosti.

Društvenost je pojam koji se prilagođuje povijesnim, zemljopisnim i društvenim inačicama. Društvenost vezana uz ugostiteljske objekte, smatra Ines Sabotič, obuhvaća više tipova društvenosti te se može pratiti na nekoliko razina. Slijedeći spomenuta razmišljanja, knjigu dijeli u tri velike cjeline.

Prva cjelina "Norme vlasti" obuhvaća tzv. normiranu društvenost, koja se odnosi na vlast i njezine institucije (Gradsko poglavarstvo, Vladu, Sabor), u kojoj se u tri manja poglavlja opisuju načini kojima vlast preko raznih institucija regulira rad postojećih ugostiteljskih objekata. U prvome, manjemu dijelu objašnjava se pravni okvir tadašnjih ugostiteljskih objekata kao što su krčma, gostionica, svratište te kavane koja se tek afirmira na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće. Prije svega se navode načini oporezivanja i izrada radnih dozvola te načini financiranja ugostiteljskog obrta.

U drugome, manjem dijelu, opisano je uređenje ugostiteljskih objekata prema propisima koje određuje gradska vlast. Tu se mogu pronaći informacije o radnom vremenu pojedinih objekata, uređenju unutarnjeg i vanjskog prostora lokala ovisno o namjeni (svratište, gostionica, krčma ili kavana) te sadržajima i uslugama pojedinih vrsta lokala.

Dakle, prva velika cjelina "Norme vlasti" donosi mnoštvo zakona i prava vezanih uz rad ugostiteljskih objekata koji su praćeni autoričnim komentarom i analizom, dok se u drugoj velikoj cjelini, "Ugostitelji i njihove udruge", autorica osvrće na formalnu i organiziranu društvenost. To čini obrađujući mnoge izvore u gradskim pismohranama od 1891. godine te u strukovnim novinama, koje redovito izlaze od 1904. godine. U ovome se dijelu detaljno opisuje ugostiteljska struka i povijest njezine organiziranosti – od Društva i Zadruga gostioničara i kavanara do njihova Saveza. U posljednjem poglavlju druge cjeline prati se profesionalizacija osoblja unutar struke i nastanak novog društva (Društva hrvatskih konobara).

Treća velika cjelina knjige, "Praktično i simbolično značenje kavana i krčmi", odnosi se na opise višestrukog značenja zagrebačkih kavana i krčmi te važnosti koju imaju u stvaranju slike određenog povijesnog razdoblja. Otvarajući vrata pojedinih kavana i krčmi, autorica otkriva kako se oblikuje višeslojni identitet tadašnjeg hrvatskog društva – urbani, nacionalni i europski. U poglavlju o urbanom identitetu prati se veza između urbanog prostora i ugostiteljskih objekata prema kojoj se vidi da položaj određenih lokala uvjetuje i gospodarsku vrijednost prostora. Vidljivo je da su kavane uglavnom smještene u samom središtu grada i upravo je kavana u nekom dijelu Zagreba dokaz urbanizacije toga prostora. Nadalje, iako je podjela uvjetovana razlikom pojedinih objekata i njihovom klijentelom, urbana populacija ipak nije homogena i sastoji se od različitih društveno-kulturnih skupina. Stoga je vrlo prihvatljiva autoričina ideja da se atmosfera kavane i krčme opisuje pomoću jutarnjeg, dnevnog i večernjeg ozračja u spomenutim prostorima. Na kraju 19. i početku 20. stoljeća delikatna se politička situacija prenosi te na neki način rađa i oblikuje u prostorima krčme i kavane. Određeno političko ozračje kavane ili krčme uvjetovano je likom vlasnika pojedinog objekta, ali i gostima.

Zagrebačke kavane s kraja 19. stoljeća poznati pisci i pjesnici uspoređuju s onima u Beču, a ne s onima u Budimpešti. Posebno zanimljivi navod je onaj koji ističe i autorica knjige u kojemu Nikola Polić primjećuje da zagrebačke kavane slijede uzor "zapadne kavane", a ne one "istočne, koja fabricira nekulturne i rakijaške tipove uz pratnju dosadnih sevdalinki". Iz takvih i mnoštvo drugih prikupljenih izjava, opisa i komentara Sabotič u posljednjem poglavlju knjige nastoji prikazati kako se oblikuje europski identitet tadašnjeg hrvatskog društva.

Dakle, u trećem dijelu knjige, autorica se ne bavi problemima i ciljevima interesne i formalne skupine poput zakonodavaca i obrtnika, već nas upoznaje s kavanskim gostima koji predstavljaju, prema njezinim riječima, poseban tip neformalne društvenosti.

Autoričina vještina najviše se iskazuje u prikazu svakidašnjice minulog vremena, a iscrpna i temeljita analiza arhivskih spisa i dokumenata pridonosi shvaćanju povijesnih zbivanja u Zagrebu na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće, kada se događa mnogo promjena vezanih uz modernizaciju i urbanizaciju grada, a uz jačanje nacionalne svijesti. Odabravši iznutra prikazati sliku onodobnog društva, Sabotič je izabrala prostore kavane i krčme u kojima se najviše ogleda stvarna situacija i slika doba. Knjiga je bogato ilustrirana starim fotografijama, kartama, crtežima, novinskim isječcima i ponekim pisanim dokumentima. Osim toga valja napomenuti, što smatram jednom od posebnosti ove knjige, a time i njezinim najvrednijim obilježjem, način kojim autorica ugostiteljima i gostima kavana i krčmi omogućuje da progovore vlastitim glasom. To naima postiže tako što znanstvenom tekstu prilaže mnoštvo pisama vlasnika lokala, dokumenata te citata iz književnih djela. Tako uspijeva znanstveno tkivo i moguće suhoparne opise povijesnih zbivanja obogatiti glasom čovjeka kao istinskoga svjedoka prošlosti.

Melanija BELAJ